

August Strindbergs korrespondens

a v Jan Billgren

Detta frimärke kom ut till Strindbergs 100-årsdag den 22 januari 1949 efter ett porträtt som Richard Bergh målade 1905, formgivet av Akke Kumlien.



August Strindberg föddes i Stockholm den 22 januari 1849. Han var son till ångbåtskommissionären Carl Oscar Strindberg och hans hustru, Ulrika Eleonora (Nora), född Norling. De hade gift sig 1847, då de redan hade två söner tillsammans, Axel och Oscar. Efter August fick de ytterligare en son, Olof, och tre döttrar, Anna, Elisabeth och Eleonora. Ytterligare fem barn dog i späda ålder.

Efter studier i humaniora vid Uppsala universitet åren 1870-1872 återvände August Strindberg till Stockholm och blev journalist vid DN 1873-1874. Efter en kontrovers med chefredaktören, Rudolf Wall, sökte han och fick en tjänst som amanuens vid Kungliga Biblioteket 1875-1882. Detta var under Strindbergs första tid där fortfarande inrymt i Kungl. Slottet; flytten till Humlegården skedde vid årsskiftet 1877-1878.

Under åren 1860-1890 var Gustaf Klemming (1823-1893) överbibliotekarie vid KB. Strindbergs närmaste chef var Harald Wieselgren (1835-1906), bördig från Västerstad, en mil söder om Hörby. Han hade doktorerat i historia i Lund 1856, anställd vid KB 1858 och utsetts till bibliotekarie där 1877. Av Strindbergs brevväxling med vännen Anton Stuxberg framgår att förhållandet mellan dem var ansträngt sedan Wieselgren i början av 1880 skrivit en negativ recension av "Röda rummet" i *Ny illustrerad tidning*.

Jan Billgren är född 1936 i Tollarp. Han har varit universitetslektor i företagsekonomi i Lund och därefter redaktör för Postmuseums årsbok, *Posttryttaren*. Billgren är ansvarig för ämnesområdena Posten, posthistoria och filateli i Nationalencyklopedin, liksom i Svenska Akademiens ordbok. Ordförande i föreningen Postmusei Vänner åren 2000-2011. Styrelseledamot i Strindbergssällskapet från 2011.

Strindbergs äktenskap

August Strindberg gifte sig med Siri von Esen den 30 december 1877. Hon var av finländsk härkomst och gift med den svenske kaptenen Carl Gustaf Wrangel när Strindberg började umgås med makarna sommaren 1875. Med henne fick han fyra barn; det första dog dock bara två månader efter födseln den 21 januari 1878. De övriga föddes den 26 februari 1880 (Karin), den 9 juni 1881 (Greta) och den 3 april 1884 (Hans).

Familjen Strindberg bodde i Stockholm fram till den 12 september 1883. Då lämnade man Sverige för en sexårig vistelse i Frankrike och Schweiz. Efter hemkomsten i maj 1889 lämnade Strindberg familjen; den officiella skilsmässan blev klar i januari 1891.

Strindberg lämnade Sverige för en tvåårig vistelse i Berlin den 20 september 1892. Redan den 7 januari 1893 mötte han på en litterär salong den 20-åriga österrikiskan Frida Uhl. Hon vistades i Berlin som litteraturrecensent och korrespondent för faderns tidning, *Wiener Abendpost*. De blev ett par så tidigt som i början av februari, förlovade sig den 11 april och gifte sig på den engelska ön

Helgoland den 2 maj 1893. Hon var då 21 år gammal, medan Strindberg hade fyllt 44.

Det blev ett kort, stormigt äktenskap. Dottern Kerstin föddes den 26 maj 1894, då paret bodde hos hennes föräldrar i Dornach i Österrike. Redan i augusti lämnade Strindberg sin nya familj och flyttade till Paris. Frida och August bodde visserligen tillsammans i Paris (stadsdelen Passy) en månad men därefter träffades de aldrig mer.

Strindberg vistades sedan ensam först i Paris fram till juli 1896 och sedan hos svärmodern i Österrike hösten 1896. Därefter flyttade han hem till Sverige och bodde först i Lund, huvudsakligen från december 1896 till juni 1899, innan han återvände till Stockholm. Här bodde han sedan fram till sin död den 14 maj 1912.

År 1901 inledde Strindberg en bekantskap med aktrisen Harriet Bosse. Den norskfödda Bosse, född 1878, hade redan börjat sin skådespelarkarriär på Dramaten i Stockholm, bl.a. med rollen som Puck i Shakespeares "En midsommarnatts dröm" under våren 1900. Hon fick därefter spela Damen i Strindbergs

"Till Damaskus" och kunde därför träffa författaren privat den 31 maj 1900 för att diskutera rollen. Strindbergs känslor för Bosse växte under hösten, inte minst i samband med generalrepetitionen den 15 november. De förlovade sig den 3 mars 1901 och gifte sig den 6 maj. Strindberg var då 52 år gammal och Bosse 23.

Även i detta äktenskap fick Strindberg en dotter, Anne-Marie. Hon föddes den 25 mars 1902. Föräldrarna bodde emellertid inte tillsammans mer än ett år därefter; den 20 mars 1903 lämnade Strindberg tillbaka sin vigselring och i juni flyttade Harriet ensam med Anne-Marie till Blidö i Stockholms skärgård. Skilsmässan blev emellertid klar först den 27 oktober 1904. De umgicks dock även efter skilsmässan ända tills början av 1907.

Bostäder i Sverige 1877-1912

Familjen Strindberg bodde i Stockholm under åren fram till 1883. De bodde först på Normalmmsgatan 17/Biblioteksgatan från december 1877 till den 1 oktober 1878; denna dag flyttade man till Normalmmsgatan 6/Biblioteksgatan och bodde där till den 1 okt 1879.

Från och med den 1 oktober 1879 bodde Strindberg med sin familj i en trerumslägenhet på Humlegårdsgatan 14-16. Den 1 oktober 1881 flyttade familjen till en femrummare på Östermalmsgatan 23 (nuv. 63) och bodde där till den 1 oktober 1882. Härifrån flyttade man till Storgatan 11 och bodde där till september 1883.

Efter återkomsten till Sverige bodde Strindberg ensam på åtskilliga adresser (här nämns endast bostäder där han bodde längre tid än en månad):

Nya Hornsgatan 51
24/11 1889-15/3 1890

Boo i Nacka
1/4 1890-16/5 1890

Brevik på Värmdö
6/11 1890-9/5 1891



Modernt vykort med collage av fyra foton:
Strindberg från 1897, Siri von Essen 1877, Frida
Uhl 1892 och Harriet Bosse 1901.

Götavägen 4, Djursholm
11/10 1891-24/4 1892

Efter vistelsen i Berlin, Österrike och Lund 1892-1899 bodde Strindberg på Narvavägen 5, i hörnet mot Riddargatan från den 19 augusti till den 13 oktober 1899, därefter på Banérgatan 31 fram till maj 1901.

I samband med giftermålet med Harriet Bosse flyttade paret in i en femrumslägenhet på Karlavägen 40 (nu 80). Här bodde Strindberg kvar även efter skilsmässan men flyttade den 11 juli 1908 till sin sista bostad i det så kallade Blå tornet på Drottninggatan 85.

På somrarna åren 1880-1883 vistades familjen Strindberg på Kymmendö, ön som utgör fond till Hemsöborna som utkom 1887. Här umgicks Strindberg även med två goda vänner, Anton Stuxberg och Carl Larsson. Den senare tillbringade hela sommaren 1881 på ön för att arbeta med illustrationerna till Strindbergs kulturhistoriska verk om det "Svenska folket" vilket handlade om svenskarnas liv under tusen år. Det rörde sig totalt om 85 illustrationer av Larsson – de allra flesta till den första delen som kom ut 1882.

Strindberg bodde ensam i Furusund sommaren 1889. Nästa sommar återkom han till Furusund under juni månad, liksom sommaren 1904. En annan sommarbostad fanns på Blidö under maj-juli 1903.

Vistelser utomlands 1876-1901

Den första resan som Strindberg företog utomlands var den 5 augusti 1869. Han reste tillsammans med vännen, skulptören Alfred Nyström och en av doktor Axel Lamms söner (som han varit informator åt) och dennes kamrat via Göta kanal till Köpenhamn. Man stannade till den 10 augusti för att delta i firandet av den svenska prinsessan Lovisas ankomst till staden efter bröllopet med den danske kronprinsen Fredrik i Stockholm.

Nästa utlandsresa för Strindberg gick till Paris. Då reste han med båt från Kristiania till Le Havre i oktober 1876. Han fortsatte med tåg till Paris, där han bodde i tre veckor.

Han var inbjuden till Paris av Skånekonstnären Wilhelm Dahlbom, en av de konstnärer som stått för illustrationerna till "Gamla Stockholm", Strindbergs första kulturhistoriska verk (tillsammans med Claës Lundin) vilket utkom i häftesform 1880-1882. Dahlbom var upphovsman till ett 20-tal illustrationer av cirka 200 totalt. Strindberg reste i sällskap med Wilhelms bror Johan som var skulptör.

Den andra resan till Paris, denna gång med familjen, startade från Stockholm den 12 september 1883. Då bodde familjen först i Paris den 19-22 september. Härifrån reste man till den svenska konstnärskolonin i Grèz, en liten stad 70 km söder om Paris, där man stannade till den 7 oktober. Denna dag återvände man till Paris och vistades där till den 14 januari 1884.

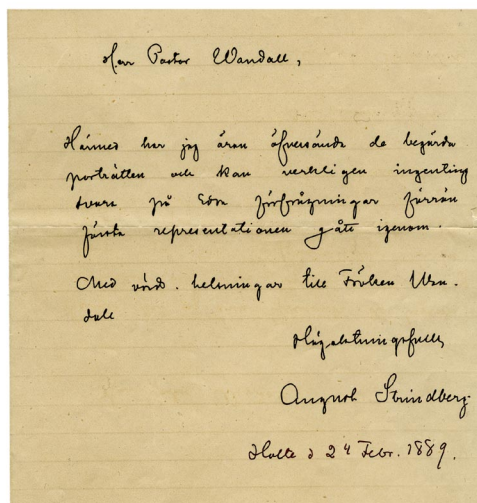
Nästa anhalt blev Ouchy, nära Lausanne i Schweiz. Där stannade man fram till den 20 juni. De två första veckorna i mars gjorde hela familjen en två veckor lång resa i Italien. Sonen Hans föddes i Ouchy den 3 april 1884.

Efter en drygt tre månader lång vistelse i Vevey flyttade man den 20 juni till Chexbres och till Genève den 1 oktober; där bodde man till den 5 december. Strindberg var dock i Stockholm under Giftasprocessen från den 20 oktober till den 18 november 1884.

Vistelsen i Schweiz fortsatte sedan i Ouchy fram till den 30 mars 1885. Därifrån flyttade man till Paris den 1 april och bodde på hotell till den 24 juli. Strindberg företog dock en tvåveckors resa med Verner och Emilia von Heidenstam till Rom och Venedig i början av februari 1885.

Från Paris återvände familjen till Grèz, där man bodde på flera hotell och pensionat till den 17 maj 1886. Under denna tid gjorde Strindberg en utflykt till Loiredalen i mitten av februari och umgicks med Heidenstams i Schweiz i början av maj 1886. Familjen kom dit den 20 maj; här bodde man dels i Aargau, dels i Weggis fram till den 1 oktober. Strindberg gjorde ännu en studieresa, nu med nationalekonomen och sociologen Gustaf Steffen genom Frankrike mellan den 30 augusti och den 20 september 1886.

Vistelsen i Schweiz fortsatte med en tre månader lång vistelse i Gersau fram till den 9 januari 1887. Härifrån flyttade man till Bayern, nära staden Lindau och bodde här fram till den 1 november 1887. Under denna tid var Strindberg på egna resor till Wien, Köpenhamn, Gersau och Genève. I Köpenhamn vistades han november-december, innan familjen kom dit och bodde på Leopolds hotell till den 9 januari 1888. Efter att därefter ha bott på olika ställen i Köpenhamn



Brev från Strindberg till den danske prästen Frederik Wandall när familjen bodde i Holte (norr om Köpenhamn) i sex månader 1888-1889.

och Holte stannade Strindberg till den 20 april 1889, medan familjen blev kvar till den 15 maj.

Strindberg lämnade familjen i juni 1889 och flyttade till Sandhamn. Här bodde han till slutet av november. Under åren 1890 och 1891 vistades han i Sverige, mestadels i Stockholm. Sommaren 1892 tillbringade han på Dalarö.

Nästa gång han reste utomlands var den 1 oktober 1892, då han anlände till Berlin för en sju månaders vistelse. Här träffade han sin blivande nya fru, Frida Uhl.

En del av sommaren 1893 bodde de nygifta i London, varifrån Strindberg ensam reste till Hamburg den 18 juni. Han stannade sedan i Berlin till den 30 juli.

August Strindberg och Frida Uhl vistades på svärföräldrarnas egendomar i Österrike från den 1 augusti 1893 till den 15 augusti 1894. Här föddes dottern Kerstin den 26 maj 1894.

Från den 15 augusti 1894 till den 28 juli 1896 vistades Strindberg ensam i Frankrike, i huvudsak i Paris, men även i Dieppe, Meudon och Rouen. Under denna tid företog han två resor till lasarettsläkaren Anders Eliasson i Ystad och bodde hos honom juni-juli 1895 respektive augusti 1896. Han var inlagd på sjukhuset S:t Louis i Paris under tre veckor i januari 1895 på grund av hudbesvär. Vistelsen finansierades av den svenska kolonin, tack vare en insamling av Nathan Söderblom, då legationspastor i Paris, sedermera ärkebiskop.

Via Berlin åkte Strindberg efter Frankrike-vistelsen till Österrike och stannade där mellan den 31 augusti och den 27 november 1896. Där bodde han hos sin svärmor Marie



Fotovykort av Strindberg 1906 (Herman Hamnqvist, Stockholm).

Uhl och kunde umgås med sin dotter som bodde hos sin mormor vid denna tid.

Med undantag för några Köpenhamnsresor bodde Strindberg därefter i Sverige, främst i Lund, Stockholm och Stockholms skärgård tills han träffade Harriet Bosse 1900. Den sista utlandsresan gjordes i juli 1901, då paret bodde i Hornbæk på olika adresser. Efter ett par veckor for de vidare till Berlin där de vistades den första veckan i augusti.

Därefter lämnade Strindberg inte Sverige utan bodde i Stockholm fram till sin död. Under de första somrarna med Harriet vistades han på Blidö och i Furusund men efter flytten till Blå tornet den 11 juli 1908 var han bofast där.

Klubbar och sällskap

Familjen Strindberg samlade gärna sina vänner omkring sig till fester. En formalisering av samvaron var bildandet av föreningen "Klubben". Den startade den 23 november 1880 med till en början 17 medlemmar. Siri skrev protokollen från mötena.



Förslag till stadgar för paret Strindbergs sällskapsklubb "Klubben".

Bland medlemmarna kan nämnas skådespelarna Svante Hedin och Gurli Åberg, operasångaren Pelle Janzon, konstnärerna Julia Beck, Fritjof Kjellberg och Jacob Kulle samt journalisten Pehr Staaff. Den senare blev också den av dessa vänner som Strindberg hade den mest omfattande korrespondensen med vid denna tid.

Sammanträdena i Klubben ägde i regel rum i den dåvarande bostaden på Östermalmsgatan 23. Någon gång träffades man "på lokal", t.ex. skärtorsdagen 1882, då man sågs på restaurang Alhambra på Djurgården.

Föreningen upphörde dock redan 1882 efter gräl mellan Siri Strindberg och Helga Stuxberg sommaren 1882, sedan Strindbergs valt att tacka nej till en kräftfest hos Stuxbergs. Klubben hade då 30 medlemmar.

En annan sällskapsklubb som Strindberg skapade var de s.k. Beethovengubbarne. Det var en umgängesklubb för hans närmaste manliga vänner. Den första inbjudan till denna är daterad den 11 januari 1901; den sista den 12 mars 1912.

Medlemmar i klubben var hans bror Axel Strindberg, gode vännen och fysikprofessor Vilhelm Carlheim-Gyllensköld, konstnärerna Richard Bergh, Carl Eldh, Carl Larsson och Karl Nordström, juristen och musikkonservatorn Nils Andersson i Lund; senare (1904) kompositören Tor Aulin och violincellisten Rudolf Claeson. Vid något tillfälle i mars 1909 var även Anders Zorn inbjuden. Harriet Bosse deltog några gånger under 1901.

Antalet deltagare vid dessa musikkvällar kunde variera från tre till närmare tio personer. Man träffades ungefär en gång per månad utom under sommarmånaderna. Vid ett par tillfällen träffades man dock med endast en veckas mellanrum som under tiden från den 15 februari till den 8 mars 1901, alltså strax före Strindbergs förlovning med Harriet Bosse.

Strindberg var även medlem i Sällskapet Idun åren 1880-1882. Sammanträdena – en gång per månad – ägde rum i dåvarande hotell Fenix på Drottninggatan. Han har skildrat dessa sammanträden på ett ironiskt sätt i "Societeten i Stockholm". Det kortsiktiga

medlemskapet berodde sannolikt på att Iduns portalfigur var Harald Wieselgren, hans närmaste chef på Kungl. Biblioteket, som bl.a. hade skrivit en negativ recension av Röda rummet i sin *Ny illustrerad tidning*.

Pressens vecka 1901

August Strindberg och Harriet Bosse gifte sig den 6 maj 1901. Efter bröllopsmiddag på Hasselbacken for de nygifta till sin femrums-våning i det nyuppförda huset på Karlavägen 40.

En tänkbar orsak till det alltför snabba uppbrottet från Harriets sida – hon reste från honom första gången redan i juni – kan vara att Strindberg förbjöd sin hustru att gå på den maskeradbal som avslutade Pressens vecka den 23-31 maj 1901. Redan två dagar efter bröllopet skriver August i den Ockulta dagboken att ”Harriet vill gå på maskraden.



Vykort med brevmärke med Pressens veckas program. Kortet skickades av John Johansson, 15 år, till hans lillebror Erik, 8 år gammal, i november 1901. Brevmärkena från "Pressens vecka" hade han kommit över våren 1901.



Vykort nr. 13 av sammanlagt 21 som kom ut till Pressens vecka i slutet av maj 1901.

Jag köper koffertar och hotar att resa". Denna så kallade Operamaskerad ägde rum den 31 maj.

Pressens vecka var uppenbarligen ett stort arrangemang. För detta talar dels att det gavs ut särskilda brevmärken med uppgifter om veckans program, dels att inte mindre än 21 olika vykort gavs ut. Det officiella vykortet nr. 1 var designat av Albert Engström. Det trettonde av dessa har som motiv konstnären David Ljungdals bild från operamaskeraden.

Strindbergs litterära verk

August Strindberg är sannolikt den mest produktive av alla svenska författare. När hans samlade verk kom ut för första gången 1912-1921, redigerade av John Landquist, omfattade de 55 band. Under senare år har det vid Stockholms universitet gjorts en genomgripande genomgång av dessa och ett antal andra verk av Strindberg, vilka har publicerats under åren 1981-2011. Denna så kallade Nationalupplaga omfattar till och med 2011 sammanlagt 72 band.

I Nationalupplagan kommenteras innehållet i alla dessa verk ingående. Man har således förklaringar till mer än 50.000 ord som Strindberg använt och identifierar de många personer som Strindberg berättat om i sina texter. Samtidens syn på religion och filosofi redovisas också, liksom teser i de vetenskaper som Strindberg diskuterar.

Nationalupplagan innehåller alla arbeten som Strindberg fullbordade: romaner, noveller, dramer, dikter, essäer, tidningsartiklar, osv. Den innehåller också skönlitterära utkast som aldrig publicerades under Strindbergs tid. Ambitionen har varit att återge texterna korrekt genom att eliminera censurer och tryckfel i tidigare upplagor. Man redogör också för hur verken togs emot när de publicerades.

De sista verken av Strindberg – om vi bortser från några dramer – är de så kallade blå böckerna. Här har Strindberg samlat alla funderingar han under de sex sista åren av sitt liv hade om olika vetenskaper, religioner,

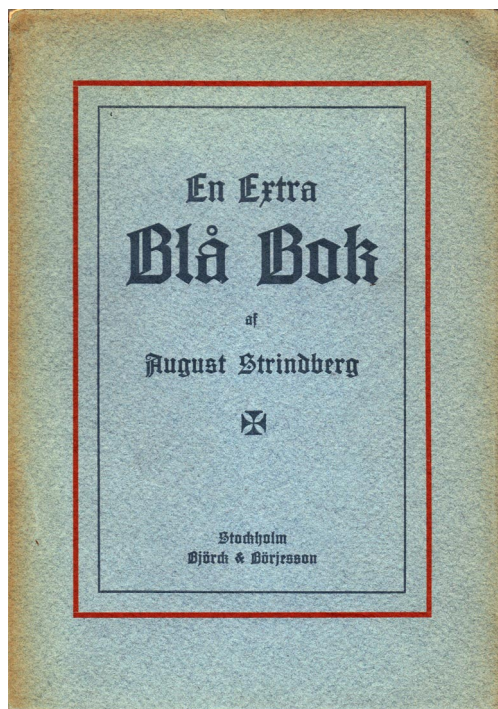
etc. men de innehåller också en rad personangrepp på forna vänner.

Han kallade själv böckerna för "Mitt livs Syntes" och betraktade dem som höjdpunkten i sitt författarskap. De förtjänar därför särskild uppmärksamhet.

De blå böckerna

De blå böckerna är fyra till antalet men omfångsmässigt mycket olika. Den första kom ut 1907 och hade titeln: "En blå bok aflämnad till vederbörande och utgörande kommentar till "Svarta fanor". Den omfattar 430 sidor.

Den andra blå boken kallas "En ny blå bok" och utkom på våren 1908. Den omfattar 397 sidor. Den tredje har den fullständiga titeln: "En blå bok. Den Tredje" (Afdelning III) och omfattar 238 sidor. Den kom ut på hösten 1908. Den fjärde kallas "En extra blå bok" och omfattar endast 69 sidor. Den utgavs i motsats till de föregående endast i håftad form och enligt text på sista sidan i 500 exemplar.



Omslaget till "En extra blå bok" (den fjärde blå boken) som utkom i mars 1912.

Den fjärde blå boken kom sannolikt ut i bokhandeln den 12 eller 13 mars 1912. Den var klar för distribution till bokhandeln den 11 mars enligt brev från förläggaren Karl Börjesson till Strindberg samma dag. Förlaget levererade sannolikt några exemplar till Strindberg den 9 eller den 10 mars, det vill säga innan de distribuerades till bokhandeln. Två av dessa exemplar skickade Strindberg till Vilhelm Carlheim-Gyllensköld den 10 mars 1912. Anledningen var att Strindberg ville att hans vän skulle kontrollera alla sifferfel som kunde ha insmugit sig, liksom de matematiska formlerna. Detta önskemål framförde Strindberg på nytt i två brev daterade den 10 och 11 april.

Kuvertet, i vilket böckerna skickades, är frankerat med dels tredubbelt lokalt trycksakspporto, dvs. 6 öre, dels med rekommendationsavgift, 15 öre. Eftersom enkelt trycksakspporto gällde upp till 50 gram bör försändelsen ha vägt minst 100 gram. Då en extra blå bok vägde cirka 50 gram bör kuvertet ha innehållit minst två böcker. På baksidan av kuvertet har mottagaren noterat: "Har innehållit En extra blå bok. Ankom kl 11 fm". Kuvertet har lämnats in på Strindbergs närmaste postkontor, Stockholm 12 på Tegnérsgatan 8.

I Strindbergsarkivet på Kungliga Biblioteket har författaren påträffat inlämningskvittot för just detta brev, som lämnats in samtidigt med tre andra rekbrev, varav ett är adresserat till sonen Hans som då bodde i Helsingfors. De övriga är adresserade till Elis Strömgren, en astronom som Strindberg kände sedan lundatiden och från 1907 professor i Köpenhamn samt Emil Schering, hans tyske översättare. Med hänsyn till det angivna portot bör dessa brev ha innehållit trycksaker som vägt 100-150 gram och sannolikt även de två exemplar av den sista Blå boken.

Strindberg som brevskrivare

I Torsten Eklunds (band 1-15) och Björn Meidals (band 16-22) utgåva av "Strindbergs brev", utgivna mellan 1948 och 1996, åter-



Rekommenderad trycksak från 1912 till Vilhelm Carlheim-Gyllensköld med handskrivna notering på baksidan: "d 11 mars 1912 kl 11 fm med En extra blå bok".

ges texterna till de allra flesta kända Strindbergsbrev fram till 1999. De första 20 banden innehåller texterna till 8.112 brev som Strindberg skrivit till sina släktingar, vänner och affärskontakter. Det kan noteras att det både rör sig om handskrifter på brevpapper och om handskrivna meddelanden på brevkort och vykort samt i telegram.

I två supplementband som utkom 2001 finns ytterligare 720 brev återgivna. De flesta hade inte varit kända tidigare. De kom fram genom upprop i främst den svenska pressen under åren 1996-1999. Utöver de citerade breven redovisas 194 stycken, vilka endast nämns i fotnoter.

Harriet Bosse publicerade själv de brev som hon fått från Strindberg med egna kommentarer. Sammanlagt rör det sig om 173 brev, vartill kom ytterligare tre som hon av hänsyn till i breven nämnda personer inte ville publicera.

Vi kan alltså konstatera att fram till år 2001 har sammanlagt 9.029 Strindbergsbrev kunnat beläggas. De allra flesta av dem är också kända till innehåll och datering. Utöver dessa har hittills påträffats ett 20-tal till Strindbergs

tyske översättare, Emil Schering i Berlin. De har sålts på Stockholms auktionsverk åren 2005-2010. Därmed blir slutsumman 9.049.

382

Inlämningsbevis

rörande assurerade och rekommenderade försändelser.

(Se för försändelsen försändelsens och i beviset angivet, har försändelsen mottagits till postbefordran under rekommendation.)

Beskaff- heten	Inläm- nings- nr	Adressat	Assuransbolag	Ann.		Vikt för sk.	Postafgift	
				Kronor	Öre		Kr.	Öre
Brev	372	Att. H. Gyllensköld						21
	373	Wahne E. Gyllensköld						20
	374	Henry E. Gyllensköld						20
	375	Helwigas H. Gyllensköld						20

Tillhopa st. med angivet värde af kronor öre.

Blankett nr 302.
(april 1905.)

Ansök på ersättning för skada (försändelsen) innebär att skadeförklarad skada hos Skat. Generalpoststyrelsen inom 60 dagar efter försändelsens utlämnande till postverket, direkt försändelsen inte kan skada skadade, men inom 60 dagar efter försändelsens mottagande av skadad eller skadad i hemmet, en försändelsen utkommit i skadad skick. I tillf. om ersättning för försändelsen till utkomst gäller beviset i skadade fall skadad.

Inlämningsbeviset till fyra rekommenderade brev med sannolikt samma innehåll, dvs. två ex. av den sista blå boken.

Hur många som finns ute bland samlare av posthistoriska dokument eller handskrifter är okänt. Dock kan författaren erinra sig en del via Auktionsverket i Stockholm utbudna handskrifter under åren 2005-2010, även till andra adressater än Schering, men återgivna i ”Strindbergs brev”. Dessutom har det via frimärksauktionister utbudits några brevkort under de senaste 30 åren, flertalet av dessa kända sedan tidigare.

Det kan tilläggas att Emil Schering var född 1873 i Münden i Tyskland. Han är framför allt känd för sina översättningar till tyska av August Strindbergs verk från 1897 och framåt, samt för att sköta Strindbergs kontakter med förläggare och teaterdirektörer i Tyskland. Från 1900 hade Schering ensamrätt på översättningar av Strindbergs verk till tyska, och han gav mellan 1899 och 1929 ut Strindbergs samlade skrifter i 46 band.

Scherings översättningar lästes, förutom i tyskspråkiga länder, även i den anglosaxiska världen samt i Ryssland, men de har också fått kritik, bland annat för att dramaöversättningarna är för skriftspråkliga. Strindberg förde en omfattande brevväxling med Schering, större än med någon annan av sina adressater. De flesta breven till Schering skickade Strindberg 1901-1908. Under dessa år rörde det sig om ett 40-tal per år. Flertalet bestod av kortare meddelanden på brevkort. Det totala antalet brev till Schering närmar sig 450.

Strindberg förstörde själv ett okänt antal brev, då han 1896 besökte Marie Uhl, i Dornach i Österrike. En del brev, t.ex. de till Bjørnstjerne Bjørnson och Verner von Heidenstam – de uppgick till närmare 100 – bevarades och såldes, medan merparten, kanske ett par hundra, förstördes. Likaså lär Strindberg ha förstört ett okänt antal brev på Värmdö, när han hade besök av vännen Birger Mörner våren 1891.

Sammantaget kan alltså antalet brev som Strindberg skrev under sin levnad uppgå till cirka 10.000. Av dessa är alltså ungefär 90 procent bevarade till eftervärlden.

Strindbergs brev blev efterhand kortare och kortare. Kerstin Dahlbäck har i sin bok



Vykort till Emil Schering med bild från Humlegården i Stockholm.



Vykortets adressida med avgångsstämpel Stockholm den 30 april 1900.

”Ändå tycks allt vara osagt” räknat ut hur många ord som varje brev i genomsnitt innehöll:

1870-1879	350 ord
1880-1889	180 ord
1890-1899	175 ord
1900-1910	90 ord
1911-1912	55 ord

Däremot skrev han fler och fler brev för varje år. Åren 1908-1911 skrev han flest – varje år mer än 500 brev. Många adressater fick flera brev under denna tid. I genomsnitt rör det sig om 90 adressater per år; flest under 1909 (97).

Adressater under olika år

Strindberg förde egna noteringar om sin korrespondens i ”Ockulta dagboken”. Här kan man läsa om vilka personer som skrev brev till honom, hur han upplevde innehållet i breven och ibland också hur han besvarade

dem. I kommentarerna som ges i de 22 band som återger "Strindbergs brev" finns ofta information om vad som stått i de brev som Strindberg besvarat.

Enligt Dahlbäck har sammanlagt 43 adressater fått mer än 50 brev vardera från Strindberg. Nedan görs ett försök att dela in dessa adressater i olika kategorier:

Släktingar

Barnen Karin, Greta, Hans, Kerstin och Anne-Marie.

Fruarna Siri von Essen, Frida Uhl och Harriet Bosse

Brodern Axel

Kusinen Johan Oscar, "Occa"

Svärmodern Marie Uhl

Nära vänner

Nils Andersson, Tor Aulin, Anders Elias son, Eugène Fahlstedt, Fanny Falkner, Emil Grandinsson och Per Staaff.

Författarkolleger

Edvard Brandes, Gustaf af Geijerstam, Ola Hansson, Verner von Heidenstam, Birger Mörner och Adolf Paul.

Konstnärskolleger

Richard Bergh och Carl Larsson

Förläggare

Björk & Börjesson, Albert och Karl-Otto Bonnier, Karl Börjesson, Hugo Geber, Torsten Hedlund, Claes Looström och Georges Loiseau.

Översättare

Leopold Littmansson, Mathilde Prager och Emil Schering

Skådespelare, regissörer

August Falck och August Lindberg

Vetenskapsmän

Vilhelm Carlheim-Gyllensköld (professor i fysik), François Jollivet-Castellot (fransk ockultist och alkemist) och Bengt Lidfors (filosof).

Det kan tilläggas att Strindberg skrev brev till många namnkunniga adressater, även om de inte fick så många brev vardera. Hit hör författarkollegerna Björnsterne Björnson, Georg Brandes, Alexander Kielland, Jonas Lie, George Bernard Shaw, Carl Snoilsky, Marika Stiernstedt och Emile Zola. Andra välkända personer är Hjalmar Branting, Paul Gauguin, Friedrich Nietzsche, The Svedberg och Anders Zorn.

Posten i Stockholm på Strindbergs tid

I Stockholm fanns fram till 1869 endast ett postkontor, benämnt Stockholm, beläget i Gamla Stan i Postmuseums nuvarande byggnad på Lilla Nygatan 6. Det kallades Stockholm t.o.m. den 15 augusti 1875 men ändrade då beteckning till Stockholm Staden (staden mellan broarna). Från den 1 januari 1900 kallades det Stockholm 2.



Centralpostkontoret vid Rödbodtorget i slutet av 1800-talet (i fonden) på en modern kopia av ett samtida vykort.

Ett nytt postkontor öppnades den 16 augusti 1875 vid Rödbodtorget (nära nuvarande hotell Sheraton). Det hette Centralpostkontoret fram till den 26 oktober 1903. Från den 27 oktober användes detta namn på det nyuppförda Centralposthuset på Vasagatan, Ferdinand Bobergs praktverk. Postkontoret på Rödbodtorget fick då beteckningen Stockholm 16.

Den 15 mars 1869 öppnades Stockholm Norr med adress Hötorget 14. Detta postkontor bytte namn till Stockholm Hötorget den 30 augusti 1889. Stockholm Söder öppnades den 1 januari 1872. Det var beläget på

Götgatan 17. Det ändrade namn till Stockholm 4 den 1 januari 1900.

Under några år i början av 1880-talet bodde Strindberg på Östermalm. Då fanns hans närmaste postkontor på Riddargatan 27, Stockholm Ladugårdslandet, som hade öppnats den 11 november 1873. Detta s.k. filialpostkontor blev postkontor den 1 januari 1910 under beteckningen Stockholm 7.

Under Strindbergs tid öppnades ytterligare flera nya postkontor i staden. På Östermalm fanns också Stockholm Östermalm, då vid Karlavägen 23; detta hade öppnats den 1 december 1884. Det flyttade den 1 juli 1901 till Linnégatan 11 och ändrade namn till Stockholm 5 den 1 januari 1910. Stockholm Kungsholmen vid Hantverkaregatan 18 öppnades den 16 juni 1874 och ändrade namn till Stockholm 8 den 1 januari 1906. Stockholm 12 på Tegnérsgatan 8 blev Strindbergs närmaste postkontor när han flyttat till Blå tornet.

Med början 1893 öppnades också ett antal brevsamlingsställen: Stockholms Poststation n:o I den 1 september 1893 (Stockholm 15 från och med den 1 januari 1900), Stockholms Poststation n:o II den 16 oktober 1893 (Stockholm 10 från den 1 januari 1900), Stockholms Poststation n:o III den 1 november 1893 (Stockholm 11 från den 1 januari 1900), Stockholms Poststation n:o IV den 1 februari 1895 (Stockholm 12 från den 1 januari 1900) och Stockholms Poststation n:o V den 1 mars 1895 (Stockholm 13 från den 1 januari 1900).

Dessa brevsamlingsställen eller som de också kallades, poststationer av tredje klassen, var mindre postanstalter med lägre servicegrad. Här kunde allmänheten lämna in brev, brevkort och trycksaker (även rekommenderade), både till inrikes och utrikes destinationer. Man kunde också lämna in postanvisningar och assurerade brev på belopp upp till 500 kr inrikes samt till Danmark och Norge. Även paket med värde upp till 500 kr fick lämnas in här.

Antalet brevsamlingsställen hade fram till 1912 utökats till nio stycken. Dessa fanns då på följande adresser:

Hornsgatan 77
Hornsgatan 156
Götgatan 86
Folkungagatan 107
Birkagatan 13
Birger Jarlsgatan 31
Fleminggatan 30
Allmänna gränd på Djurgården
Riksdagshuset på Helgeandsholmen
(då riksdagen sammanträdde)

Postutdelningen i Stockholm

Under Strindbergs tid delades posten ut åt skilliga gånger per dag. Då kunde så många som sju turer genomföras på en vardag. Fem eller sex av dessa var schemalagda medan den sjätte (sjunde) genomfördes vid behov när postmängden var oväntat stor. Dock kan här nämnas att åren 1909 och 1910 fanns det sju ordinarier turer. Den första utbärningsturen



Brev till en av Strindbergs goda vänner, teaterdirektören Frans Hedberg, skickat från Gävle den 15 september 1885, utdelat i Stockholm med den 7:e utbärningsturen samma dag.

utgick från postkontoren kl. 8.00 och den sista 21.00.

På sön- och helgdagar bars posten ut två till fyra gånger per dag fram till och med år 1900. Därefter gjordes endast en brevbärningstur, i regel på förmiddagen.

Utbärning skedde i början av 1880-talet från brevbärarexpeditionen vid centralpostkontoret på Rödbotorget. Trettio år senare, i början av 1912, bars post ut från följande

postkontor: Centralpostkontoret på Vasagatan, Lilla Nygatan, Högbergsgatan, Linnégatan, Odengatan och Riddargatan.

Brevbärarna bar vid denna tid ut icke rekommenderade brev, tidningar, korsband, postanvisningar, samt avier om postförskott, rek- och assbrev samt adresskort till paket. Dessutom hade man med sig lösenbelagda brev från utlandet.

Brevbärarna bar ut post till alla adressater inom stadsgränsen. Undantagna var sådana adressater som anmält att de själva eller genom bud ville avhämta sin post på postkontoret. En fullständig tabell över brevbäringsturena i Stockholm följer avslutningsvis.

Brevlådor i Stockholm

Redan vid utgivningingen av våra första frimärken fanns det närmare 40-talet brevlådor i Stockholm enligt Stockholms adresskalender som började komma ut 1856. Detta antal växte efterhand. Enligt Posthandbok för Stockholm, som började utkomma 1870, fanns det utöver de ordinarie brevlådorna, även några som tömdes redan kl. 3.30. Dessa röda brevlådor var detta år inte mindre än 16 stycken.

År 1882 fanns det närmare 80 brevlådor i Stockholm. Tio år senare uppgick de till 160. Dessutom fanns det då närmare 40 s.k. korsbandslådor, avsedda för trycksaksförsändelser.

Brevlådorna tömdes till en början tre gånger på en vardag och två på en söndag. Redan på 1870-talet tömdes de åtta eller nio gånger på vardagar och sex eller sju på söndag och helgdagar. En första tömning gjordes kl. 5.00 och den sista kl. 20.00.

Under 1880-talet rörde det sig i regel om åtta tömningar på vardagar och sex på söndagar; på 1890-talet minskade antalet tömningar på söndagar till fem och på 1900-talets första decennium till fyra. Samtidigt ökade antalet på vardagar till nio (tio under år 1910).

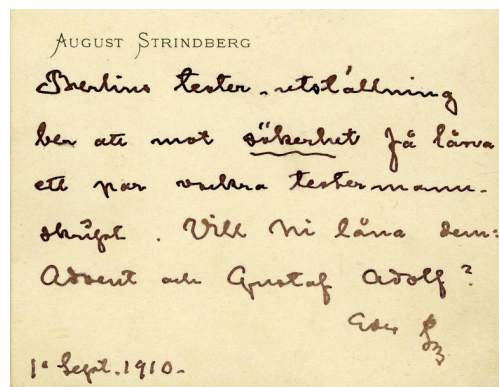
Under åren 1887-1889 fanns i Stockholm en konkurrerande post, den privata s.k. Stads-

posten. De hade egna brevlådor och egna brevbärare. Portot för lokala brev som skickades med denna post var 4 öre per försändelse. Eftersom Strindberg tillbringade denna tid utomlands, främst i Schweiz och i Danmark, är det inte troligt att han använde sig av denna post, även om han vid ett tillfälle i april 1889 var på besök i Stockholm och då övernattade på hotell W 6.

Brevförsändelser och porton

Av de sammanlagt drygt 9.000 försändelser som bevarats är flertalet handskrivna brev som skickats i kuvert som frankerats med frimärken. En relativt stor andel består dock av brevkort med påtryckt valörsiffra. På 1900-talet började Strindberg också använda vykort, bl.a. med egna foton som motiv.

Det förekom också att han använde sina visitkort, både av större och mindre format,



Förfrågan av Strindberg på ett eget korrespondenskort till förläggaren Karl Börjesson 1910 om utlåning av två originalmanus till dramerna *Advent* och *Gustaf Adolf*.

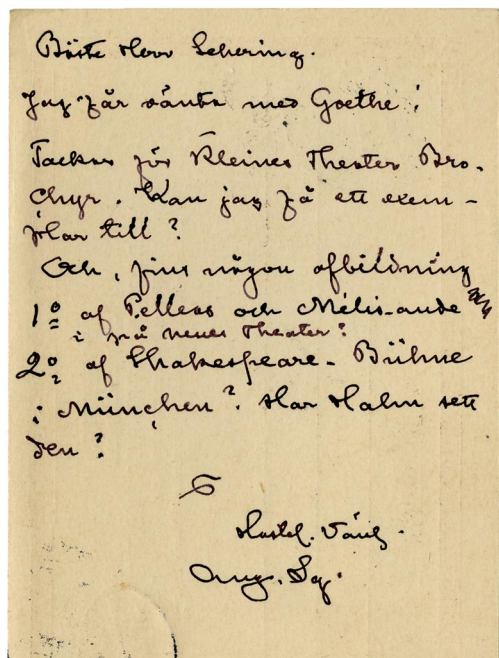
och egna korrespondenskort med påtryckt namn i sin korrespondens. Det kan tilläggas att användningen av korrespondenskort tilltog under 1908, då ett 50-tal skickades bara under augusti och september.

Portot för flertalet av de brev som Strindberg skickade åren 1880-1882 var 3 öre per 15 gram. Detta utgjorde portot för lokalbrev, dvs. brev skickade inom Stockholm. Detta porto höjdes till 6 öre, vari ingick en förutbetalad utbärningsavgift, den 1 januari 1883

(det sänktes dock till 5 öre den 1 januari 1885).

Strindbergs korrespondens med adressater boende utanför Stockholm kostade 12 öre per 15 gram vid samma tid. Brevkortsportot var detsamma, oavsett om kortet skickades lokalt, inrikes eller inom Norden och uppgick till 6 öre fram till 1885, då det sänktes till 5 öre.

Ibland sände Strindberg nyutkomna böcker med dedikation till sina vänner, skådespelare och teaterchefer. Om han inte bifogade något brev kunde dessa försändelser skickas som trycksaker. Portot för trycksaker var detsamma för lokala som för inrikes,



Brevkort till Emil Schering med avgångsstämpel Stockholm 1 den 3 september 1903.

Texten på brevkortets baksida om teaterpjäser i Berlin 1903.

nämligen 4 öre per 50 gram från den 1 januari 1880. Lokalt trycksaksporto, hälften av det inrikes, infördes den 1 juli 1891. Samtidigt var portot till Danmark och Norge 5 öre, liksom till övriga Europa. Dessa portosatser gällde under hela Strindbergs levnad.

När Strindberg bodde i Paris i mitten av 1890-talet hände det då och då att han bad sin bror Axel att skicka honom böcker ur sitt bibliotek. För att minska på vikten och som därmed på portot bad han sin bror att riva av pärmarna. Sådana brev kunde skickas som trycksaker med det lägre portot för sådana försändelser.

Brev med ineliggande trycksaker fick från den 1 april 1879 väga upp till 2 kilo. Ett sådant brev skulle frankeras med 2 kr. En del av Strindbergs bokpaket vägde väl sannolikt mer än 2 kg, varför paketportotaxan fick tillämpas. Enligt denna var portot för ett så kallat postpaket, som vägde upp till 3 kg, 1 kr och 80 öre mellan den 1 april 1886 och den 1 januari 1896. Från och med den senare tidpunkten fick man skicka 5 kilo för detta belopp.

Några nordiska adressater som Edvard Brandes, Alexander Kielland och Bolette Larsen (översättaren av Strindbergs texter till norska) bör ha fått sina brev frankerade med samma porto som det inrikes, nämligen 12 öre fram till den 1 januari 1885. Då sänktes detta porto, liksom det inrikes, till 10 öre.

Strindberg hade också korrespondens med ett antal europeiska författare, konstnärer och andra intellektuella. Till dessa hörde bl.a. Paul Gauguin och Émile Zola. Han korresponderade på 1890-talet med släkten i Österrike, speciellt Marie och Friedrich Uhl (Fridas föräldrar). Här kan också nämnas brevväxlingen mellan Strindberg och hans översättare till franska i Paris, den svenske bankiren Leopold Littmansson. En del av korrespondensen med Verner von Heidenstam på 1880-talet skedde mellan Frankrike och Schweiz.

Under åren efter 1874, då Världspostföreningen (UPU) bildades, var portot till europeiska länder (inkl. Egypten, Kanada och USA) 20 öre per 15 gram. Detta brevporto

var oförändrat under Strindbergs levnad men från den 1 oktober 1907 fick ett sådant brev väga 20 gram. Portot ändrades först den 1 oktober 1921 och då till 40 öre.

Den 1 januari 1895 blev portot för brev till alla utomnordiska länder 20 öre per 15 gram; viktgränsen höjdes till 20 gram den 1 oktober 1907. Enligt förteckningen över Strindbergs brev skrev han den 7 april 1907 till sin gode vän, diplomaten och poeten Birger Mörner, som då blivit svensk konsul i Sydney. Även när Mörner blivit konsul i London och sedan i Paris fortsatte brevväxlingen dem emellan.

Slutligen kan nämnas att Strindberg skickade några enstaka brev till Anton Stuxberg när denne deltog i expeditionen längs Nordostpassagen åren 1879-1880. Det är känt att ett brev skickades till Yokohama; eftersom Japan blivit medlem i Världspostföreningen (UPU) den 1 juni 1877 var portot dit 40 öre. Ett annat brev till Stuxberg skickades till Milano och bör därför ha varit frankerat med UPU-portot, 20 öre. Det kan tilläggas att portot för brevkort till utlandet vid denna tid var 15 öre utom Europa och 10 öre till de europeiska länderna.

Andra Strindbergsförsändelser

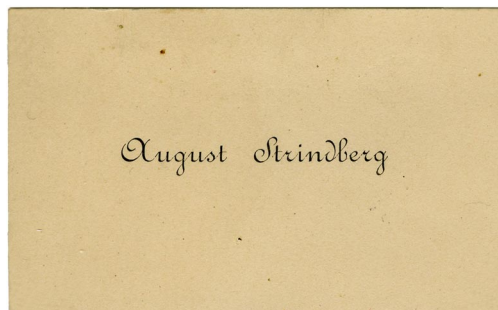
Hösten 1894 skickade Strindberg ett antal tavlor från Paris till Sällskapet Gnistan i Göteborg. Som framgår av kuvertet i visitkortsformat hade Strindberg redan 1892 haft kontakt med dess ordförande, Wilhelm Berg. Avsikten var att de skulle saluföras vid Gnistan's kommande sammanträde; så skedde också den 7 november.

Vi vet inte om dessa tavlor skickades till Göteborg med hjälp av det franska postverket. Att så var fallet kan man tolka utifrån ett uttalande av Strindberg (i en intervju med Carlheim-Gyllensköld 1912): ”Jag skickade hem en hel säck (med tavlor) från Paris. Carlander i Hypoteksbanken, han sålde dem. Sålde tavlor för 30 kr stycket.”

Portot för paket från Sverige till Frankrike var vid denna tid för paket som vägde 10 kg:



Kuvert till Wilhelm Berg, kamrer vid Bergslagens järnväg, som Strindberg korresponderade med i februari 1892, då han vistades en månad i Göteborg och Marstrand.



Ett av Strindbergs visitkort som sannolikt medföljt brevet till Wilhelm Berg.

Svenskt inrikes porto 6 kr
Svensk-tyskt sjöporto 16 öre per paket
+ 4 öre per ½ kg = 96 öre
Tyskt porto 50 pfennig upp till 5 kg
+ 30 öre per kg = 200 pfennig
Belgiskt-franskt porto 240 pfennig
mellan 5 och 10 kg

Det blir alltså sammanlagt (1 mark = 89 öre vid denna tid) 10 kr och 88 öre.

Vi vet av Strindbergs korrespondens att han hade för avsikt att skicka tre större tavlor till Oslo i januari 1895. Detta blev emellertid inte av eftersom mottagaren inte vill betala fraktkostnaderna, som vid detta tillfälle uppgick till 12 kr.

Avslutningsvis kan nämnas att Strindberg i den Ockulta dagboken uppger att han på sin födelsedag den 22 januari 1900 med posten fick barnens nyårskort som ”legat på sjöbotten med Bore”. Strindberg skrev redan

den 9 januari till Karin, Greta och Hans att deras nyårshälsning ”ligger nog på hafsbottnen utanför Furusund”. De bodde vid denna tid hos sin mamma, Siri von Essen, i Helsingfors. Strindberg bekräftade i ett brev den 23 januari att både nyårshälsningen och gratulationskortet anlände samtidigt.

Ångfartyget *Bore*, som gick i passagerartrafik mellan Åbo och Stockholm, gick på grund vid inseglingen till Stockholm nyårsafton 1899 och sjönk till botten under natten. Samtliga passagerare kunde räddas. Även den medföljande posten kunde tas upp i flera omgångar, med början den 12 januari 1900, då fyra postsäckar togs upp. Strindbergs nyårskort måste ha tillhört den del av *Bore*-posten som togs upp från fartyget den 19 januari 1900. Då togs sammanlagt 10 postsäckar upp.

Brevhastighet

Under några år på 1880-talet fanns det i de svenska postcirkulären information om hur lång tid det tog för ett brev att nå sin desti-

nation ute i världen. Det gällde främst destinationer till utomeuropeiska länder med postförande båtar.

Här angavs också vilken dag som ett brev måste skickas från Malmö för att komma med en postbåt från ett antal olika hamnar. Det redovisades också vilka avgångstiderna var och hur många dagar resan skulle ta.

Av Strindbergs två brev till länder utom Europa 1879 respektive 1907 bör det till Yokohama ha kommit fram på ungefär 30 dagar. Till Sydney bör ungefär 40 dagar förflutit från det att Strindberg postade brevet i Stockholm.

När det gällde europeiska länder fanns inga sådana tidsuppgifter. Dessa brev befordrades med jämväg under alla år som det här är fråga om. Man kan dock med hjälp av avgångs- och ankomststämplar på brev till dessa länder beräkna antalet dagar som postbefordran tog från Stockholm under åren 1880-1912:

Stockholm till Köpenhamn	2 dagar
Stockholm till Kristiania	2 dagar
Stockholm till Paris	3 dagar
Stockholm till Berlin	2 dagar
Stockholm till Wien	3 dagar
Stockholm till Rom	4 dagar
Stockholm till Genève	4 dagar

Dessa tider stämmer väl överens med dem som anges i ”Almanack för alla”, vilken började ges ut 1896. Under de första åren redovisades tiderna från Stockholm medan de efter 1910 avsåg tiderna från Trelleborg, Malmö eller Helsingborg (i regel en dag mindre).

Ovan nämnda tider gällde förstås inte när det var fråga om post till orter utanför huvudstäderna. Tider gäller endast för vanliga brev; värdeförsändelser kom i regel fram en dag snabbare.

Det kan nämnas att Strindberg någon gång beklagade sig över att postgången var långsam. Då bodde han på landsbygden i Frankrike och Schweiz.



Fotovykort av Strindberg i december 1894
(Jean Reutlinger, Paris).

Vykort med Strindbergs bild

Redan mot slutet av 1800-talet trycktes vykort med bilder av Strindberg. Original till dessa vykort var foton av honom, tagna både i Paris och i Stockholm, av erkända fotografier.

Det äldsta fotografiska vykort som påträffats är från 1890-talet. Fotot är taget i Paris i december 1894 av den berömde franske fotografen Jean Reutlinger. En annan känd Strindbergsfotograf var Herman Andersson i Stockholm som tog många foton av författaren med början 1899. Även hans foton har använts som förlagor till vykort.

Ett välkänt foto av Herman Andersson är det s.k. "örnpennefotot" från 1902, där Strindberg poserar vid sitt skrivbord med den



Vykort med fotot av August med örnpennan från Harriets hatt från 1902 (Herman Andersson).

penna som han hade tillverkat av en örnfjäder. Han hade fått fjädern av Harriet Bosse som hade den i sin hatt vid ett besök hos honom våren 1901.

Det mest omskrivna fotot är det som togs av Herman Andersson i oktober 1906. Här har Strindberg ansetts likna dåtidens mest

kände Dramatenskådespelare, Gustaf Fredrikson. Denna bild har därför kallats för Fredriksonsfotot och har använts både som förlaga till vykort och till konstverk med Strindbergs bild av flera konstnärer. Nya varianter av Fredriksonsfotot togs fram och användes på vykort 1909 med Strindberg i stående oval till vänster med hans namnteckning till höger. Två sådana finns i KB:s Strindbergsarkiv bland de brev som författaren skrev till Richard Bergh.

Fredriksonsfotot användes också på de vykort som kommittén för nationalgåvan till Strindberg lät trycka 1911. De insamlade pengarna, 45.000 kr, överlämnades till författaren den 2 mars 1912.

Ett foto, som togs av Herman Hamnquist i Stockholm i april 1906, har också använts som förlaga till vykort. Andra foton som använts till vykort är de sena foton av Strindberg från 1912, då han fyllde år (den 22 januari) och när han företog sin sista kända promenad den 12 april, en månad före sin död.

Många vykort med Strindbergs bild framställdes vid 1900-talets början av fotograferna själva. De gjorde svart-vita kopieringar av sina bilder direkt på s.k. vykortspapper, på vars baksida var tryckt de för vykortens behövliga linjerna samt ev. en ruta som markerade frimärkets plats.

Det finns även vykort där brevkortsportot angavs i denna ruta. Det förekom också att man med en stämpel visade vem som hade reproduktionsrätten till bilderna, t.ex. "HVAR 8 DAG". Sådana kort tillverkade fotografen Axel Malmström av bilder han tog i samband med Strindbergs begravning.

Strindbergs försändelser

I den tidigare nämnda utgåvan i 22 band av "Strindbergs brev" finns de allra flesta brev återgivna med kommentarer. Man preciserar dock inte alltid vilken slags försändelse som det är fråga om. Beteckningen "brev" används ofta, oavsett om det innesluts i ett kuvert eller det skrivits på ett brevkort (med påtryckt valörstämpel) eller ett vykort.

I Kerstin Dahlbecks bok anges hur andelen brevkort växte med åren. År 1884 var den endast cirka 15 procent; denna andel hade åren 1908-1909 vuxit till cirka 60. Under de senare åren hade Strindberg även börjat använda telegram.

Vid sekelskiftet 1900 började Strindberg alltmer använda sig av vykort, speciellt till sina barn. Barnen fick ofta kommentarer av Strindberg till bilden på vykortet. Redan vid mitten av 1890-talet skickade han vykort med Stockholmsmotiv till sin svärmor, Marie Uhl.

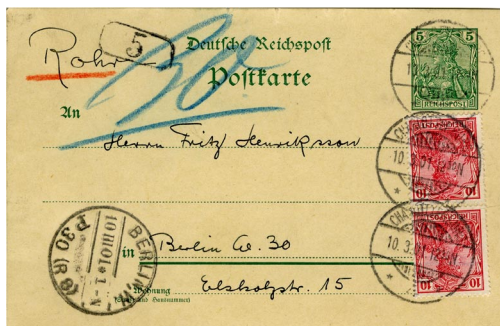
Det ska också nämnas att Strindberg använde vykort med det egna fotot i sin privata korrespondens. Det är således känt att han vid nyåret 1907 började använda vykort med Fredriksonfotot. Särskilt under hösten 1907 och våren 1908 använde han detta vykort till ett 20-tal adressater. Från januari 1907 använde han även vykort med Herman Hamnquists foto från 1906 som förlaga, dock endast i ett fåtal fall.

En speciell form av försändelser var sådana som skickats med rörpost. Strindberg utnyttjade rörposten vid sina vistelser i Berlin och då speciellt s.k. rörkort. I staden hade rörpostbefordran av brev och brevkort införts redan på 1850-talet. Strindberg använde sig av detta system vid brevväxlingen med vännerna i Berlin, bl.a. Ola Hansson, Edvard Munck, Carl Ludwig Schleich och Adolf Paul. Många av breven till Frida Uhl skickades på detta sätt under våren 1893.

Strindberg skickade också värdeförsändelser, såsom brev under rekommendation eller assurans, liksom paket. Författaren skickade också ett antal postanvisningar, de flesta till sina barn.

Strindbergsarkivet

I Strindbergsarkivet på Kungliga Biblioteket förvaras idag närmare 4.000 brev som Strindberg skickat till sina fruar, barn, släkt, vänner, författarkollegor och bokförlag. Drygt hälften består av handskrivna brev. En genomgång av de tusentals breven visar att det finns ett par hundra frimärkta kuvert bevarade. Detta motsvarar någonstans mellan 10



Friedenstr. 15, 10. März 01.
 Sehr geehrter Herr Henriksson!
 Der Fuffter Regiments Telegraphist mir erschrak: „Ach ein und zwei respectuell, aber verständnislos aufgezogen; später bedenklich. Beifall. Widerspruch.“ Das Berliner Tageblatt bringt verständnisvolle Kritik.
 Über Strindbergs Lobung haben wir uns freudig gefreut!
 Mit herzlichem Grüßen von
 Hans zu Hans Ihr
 Emil Schering

Rörpostkort från Berlin, skickat av Emil Schering den 10 mars 1901, till den svenske utrikeskorrespondenten, Fritz Henriksson, med meddelande om Strindbergs förlovning med Harriet Bosse.

och 15 procent av antalet handskrivna brev.

Bland försändelserna finns dessutom ett stort antal brevkort, både inrikes 5-öres brevkort (med valörstämpel) och brevkort, skickade av Strindberg från Danmark, Frankrike, Schweiz, Tyskland och Österrike. De allra flesta av dessa utgörs av utrikes brevkort med valörstämpel, ibland kompletterat med frimärke(n).

Flertalet brevkuvert som skickats av Strindberg är frankerade med lokalt resp. in-

rikes porto, alltså 5- och 10-öres frimärken, antingen Oscar II i koppartryck eller Gustaf V i medaljong. Några enstaka kuvert är frankerade med 6 resp. 12 öre ringtypsfrimärken. Det finns också åtskilliga med utrikes porto, 20 öre. Dessa har i flertalet fall frankerats med två 10-öresfrimärken. Kuvert som skickats av Strindberg från Frankrike och Schweiz är frankerade med 25-centimes frimärken. En ovanlig försändelse är ett expressbrevkort till Richard Bergh, skickat från Stockholm den 1 mars 1911, med information om ett uppskjutet möte.

I arkivet finns ett drygt 20-tal kuvert och vykort med omakulerade frimärken. Det kan i och för sig bero på att de inte hade stämpats av någon posttjänsteman men detta förefaller inte vara särskilt troligt. I de flesta fall kan det istället vara så att dessa brev inte postats utan blivit liggande i författarens skrivbordslåda. Denna slutsats drar också författarna av "Strindbergs brev".

När man studerar de icke makulerade frimärkena ser man att en del är lite slarvigt avrivna från frimärksarket, så att rester av intillsittande frimärke också finns på kuvertet. Det är därför en rimlig slutsats att Strindberg förvarade helark av 5- och 10-öresfrimärken i skrivbordet och att han frankerade kuverten innan han bestämde sig för att skicka iväg dem.

Utöver frankerade kuvert finns det också ett hundratal ofrankerade, adresserade till Fanny Falkner, Strindbergs sista kärlek, och till Gustaf Uddgren, publicist och nära vän. De har sannolikt överlämnats av Strindberg personligen eller genom bud.

Samtliga bevarade kuvert till rekommenderade eller assurerade försändelser har på baksidan tre, i något fall fem lacksigill. På post från 1880-talet har dessa sigill bokstäverna "A. S." i kursiv stil medan de från åren efter sekelskiftet bokstäverna "A S" placerade över varandra i en antikvaliknande stil.

Det kan tilläggas att det i arkivet även finns ett antal inlämningsbevis för rekommenderade och assurerade försändelser, adresskort till inrikes paket samt postanvis-



En av Strindbergs ca. 120 bevarade målningar, "Inferno" från 1901, på ett frimärke från 1975. Ett frimärke med Strindbergs självporträtt från 1886 gavs ut 1990 i serien "Fotografering".

ningar och telegram. Här finns också fotografier från olika perioder i Strindbergs liv. Dessutom förvaras i arkivet närmare 3.000 brev till Strindberg och manuskript till många böcker och dramer, bl.a. till de blå böckerna.

Källor och litteratur

Ahlström, Stellan (red.),

August Strindberg. [1.] Ungdom och mannaår. (Ögonvittnen). Stockholm 1959.

Ahlström, Stellan & Eklund, Torsten (red.),

August Strindberg. 2, Mannaår och ålderdom. (Ögonvittnen). Stockholm 1961.

Almanack för alla.

Stockholm 1896-1911.

Berendsohn, Walter A.,

Strindbergs sista levnadsår: tiden i Blå tornet, 10 juli 1908-14 maj 1912. Stockholm 1948.

Billgren, Jan & Andersson, Sören,

Svensk posthistoria 1855-1925. (Filatelihandboken, D. 2). Boden 1995.

Brandell, Gunnar,

Strindberg – ett författarliv, 1-4.
Stockholm 1983-1989.

Brundin, Margareta (red.),

August Strindberg: diktare och mångfrestare.
Stockholm 1999.

Dahlbäck, Kerstin,

Ändå tycks allt vara osagt: August Strindberg
som brevskrivare.
Stockholm 1994.

Ek-Nilsson, Katarina,

Bland franska bönder och Svenska folket:
några etnologiska reflexioner över
August Strindberg som kulturhistoriker.
Strindbergiana, 22.
Stockholm 2007.

Eklund, Torsten (utg.),

August Strindbergs brev, 1-15.
Stockholm 1948-1976.

Hedén, Erik,

Strindberg: en ledtråd vid studiet av hans
verk.
Stockholm 1921.

Lagercrantz, Olof,

August Strindberg.
Stockholm 1979.

Lamm, Martin,

August Strindberg, 1-2.
Stockholm 1940-1942.

Lundin, Claës & Strindberg, August,

Gamla Stockholm: anteckningar ur tryckta
och otryckta källor.
Stockholm 1882.

Meidal, Björn (utg.),

August Strindbergs brev, 16-22.
Stockholm 1989-2001.

Meidal, Björn,

God dag, mitt barn! : berättelsen om August
Strindberg, Harriet Bosse och deras dotter
Anne-Marie.
Stockholm 2002.

Myrdal, Jan,

Johan August Strindberg.
Stockholm 2000.

Ollfors, Anders,

Strindbergs dedikationer och deras
mottagare.
Borås 1992.

Posthandbok för Stockholm.

1870-1892.

Rasmussen, Alice,

”Det går en oro genom själen”:
Strindbergs hem och vistelseorter i Norden.
Stockholm 1997.

Rasmusson, Alice,

Strindbergsporträtt: ett bidrag till Strindbergs
ikonografi.
[Stockholm] 1986.

Stockholms adresskalender.

1856-1912.

Strindberg, August,

Gamla Stockholm.
(August Strindbergs samlade verk, 8;
red. Hans Söderström).
Stockholm 2007.

Strindberg, August,

I Bernadottes land.
Uppsala 1981.

Strindberg, August,

Kvarstadsresan, fabler och societeten i Stock-
holm samt andra prosatexter 1880-1889.
(August Strindbergs samlade verk, 18;
red. Conny Svensson).
Stockholm 2007.

Strindberg, August,
Ockulta dagboken.
Stockholm 1977.

Strindberg, August,
Strindbergs brev till Harriet Bosse: med kommentarer av Harriet Bosse.
Stockholm 1932.

Strindberg, August,
Tidiga 80-talsdramer.
(August Strindbergs samlade verk, 11; red. Torbjörn Nilsson).
Stockholm 2002.

Svedfelt, Torsten,
Strindbergs ansikte: en ikonografisk studie.
Stockholm 1948.

Söderström, Göran,
Strindberg och bildkonsten.
Stockholm 1990.

Muntlig källa

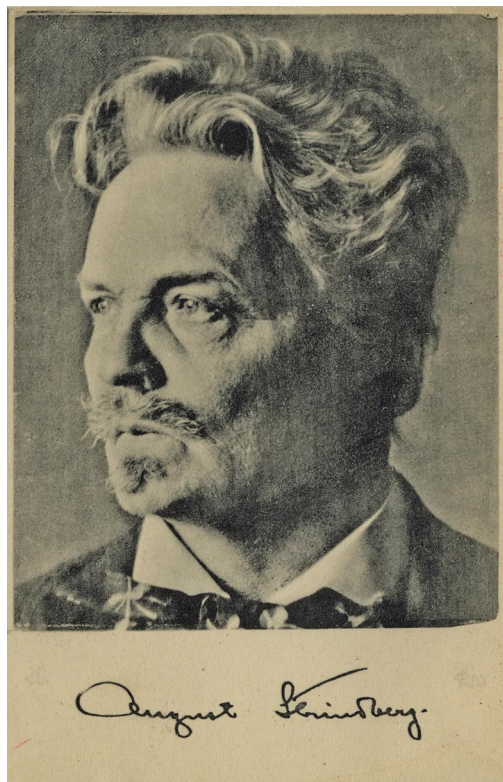
Föreläsning av Lars Dahlbäck om Strindbergs betydelse i svensk litteratur.
Stadsbiblioteket i Stockholm, 26 oktober 2011.

Strindbergs bevarade korrespondens

Kungl. Biblioteket

Strindbergs syskon och barn.

Brev till Harriet Bosse samt till Herman Andersson (fotograf), Tor Aulin (kompositör), Richard Bergh (konstnärsvän), Eva Carlsson (hembiträde), Ossian Ekbohm (tullinspektör på Sandhamn), Anders Eliasson (läkarvän i Ystad), Frans Hedberg (dramatiker och teaterdirektör), Alexander Kielland (norsk författare), Karl Staaff (politiker) och Pehr Staaff, (publicist, försvarade Strindberg i striden om 'Det nya riket' – mycket god vän).



"Fredriksonsphot" från 1906 på ett vykort från 1911 (Herman Anderson). Detta användes av kommittén för den s.k. nationalinsamlingen till August Strindberg – ett alternativt nobelpris som uppgick till 45.000 kr (dvs. knappt en tredjedel av nobelpriset 150.000 kr).

Bonniers förlagsarkiv

Brev till förläggare, även andra än Albert och Karl-Otto Bonnier. Brev till utländska översättare, främst Emil Schering. Brev till juristen Nils Andersson, Eugène Fahlstedt (publicist, översättare av Inferno och Legender från franska), bokförläggaren Torsten Hedlund, Leopold Littmansson (Strindbergs vän i Paris under många år), brodern Axel Strindberg samt avskrifter av brev till konstnären Carl Larsson och poeten/journalisten Emil Kléen (som Strindberg umgicks med i Lund).

Svenska Akademien

Deposition från Sveriges författareförening

Brevväxlingen med Verner von Heidenstam
1884-1890.

Nobelbiblioteket i Stockholm

Deposition från Sveriges Författareförening

Strindbergs och Ola Hanssons brevväxling
1888-1892.

Göteborgs stadsbibliotek

Brev till författaren Ola Hansson.

Uppsala universitetsbibliotek

Brev till professorsparet Carl Rupert och
Helena Nyblom i Uppsala.

En del av brevväxlingen med Carl Larsson.

Lunds universitetsbibliotek

Brev till filosofen/psykologen Axel Herrlin
som Strindberg umgicks med i Lund.

Carl Larssongården i Sundborn

En del av brevväxlingen med Carl Larsson.

Universitetsbiblioteket i Oslo

Björnstjerne Björnsons brev till Strindberg.

Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn

Korrespondensen mellan Strindberg och
Edvard och Georg Brandes.

Brevbärningsturer i Stockholm

1870-1874 6 ggr. på vardagar:
(7.30, 10.00, 12.00, 15.00, 17.00 och 19.00).
2 ggr. på söndagar: (7.30 och 14.00).

1875-1876 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 10.45, 12.00, 15.00, 17.00 och 19.00)
3 ggr. på söndagar: (8.00, 10.45 och 14.00).

1877-1882 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 10.30, 12.00, 15.00, 17.00 och 19.00).
3 ggr. på söndagar 8.00, 10.30 och 14.00).

1883 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 10.30, 12.30, 15.00 och 18.00).
3 ggr. på söndagar: (8.00, 10.30 och 14.00).

1884-1885 5 ggr. på vardagar:
(8.00, 10.30, 12.30, 15.00 och 18.00).
4 ggr. på söndagar: (8.00, 10.30, 14.00 och
18.00).

1886-1887 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 9.45, 10.45, 12.00, 15.00 och 18.00).
4 ggr. på söndagar: (8.00, 10.15, 14.00 och
18.00).

1888 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 9.30, 10.30, 12.30, 15.00 och 18.00).
4 ggr. på söndagar: (8.00, 10.15, 14.00 och
18.00).

1889-1892 6 ggr. på vardagar:
(8.00, 9.30, 10.30, 12.30, 15.00 och 18.00).
4 ggr. på söndagar: (8.00, 10.15, 14.00 och
18.00).

1893-1894 5 ggr. på vardagar:
8.30, 10.30, 12.30, 15.30 och 18.00).
2 ggr. på söndagar (9.00 och 14.00).

1895-1896 5 ggr. vardagar:
8.30, 9.30, 12.30, 15.30 och 18.00).
2 ggr. på söndagar: (9.30 och 14.30).

1897-1898 5 ggr. på vardagar:
(8.30, 9.45, 12.30, 15.30 och 18.00).
2 ggr. på söndagar: (9.45 och 14.30).

1899 5 ggr. på vardagar:
(8.30, 9.45, 13.00, 15.30 och 18.00).
2 ggr. på söndagar: (9.45 och 14.30).

1900 5 ggr. på vardagar:
(8.30, 9.45, 12.30, 15.30 och 18.00).
2 ggr. på söndagar: (9.45 och 14.30).

1901-1904 5 ggr. på vardagar:
(8.30, 9.45, 12.30, 15.30 och 18.15).
1 g. på söndagar: (13.00).

1905-1907 5 ggr. på vardagar:
(8.30, 11.00, 12.15, 15.30 och 18.15).
1 g. på söndagar: (11.00).

1908 5 ggr. på vardagar:
(8.45, 10.45, 12.45, 14.45 och 18.00).
1 g. på söndagar: (11.00).

1909 7 ggr. på vardagar:
(8.45, 10.45, 12.45, 14.45 och 18.00).
(med värdepost 9.00 och 15.00).
1 g. på söndagar: (10.45).

1910 7 ggr. på vardagar:
(8.30, 10.15, 12.15, 14.30 och 18.00).
(med värdepost 10.00 och 13.30).
1 g. på söndagar: (10.00).

1911 6 ggr. på vardagar:
(8.30, 11.15, 14.15 och 18.00).
(med värdepost 9.30 och 13.00).
1 g. på söndagar: (11.15).

1912 6 ggr. på vardagar:
(8.30, 10.15, 12.00, 14.15 och 18.00).
1 g. på söndagar: (10.00).

De angivna brevbäringstureorna gällde fram till den 30 april eller 1 maj respektive år. Det innebar således att man gick över till sex turer den 1 maj 1885. Därför kan man förmoda att postmängden var ovanligt stor den 15 september 1885, eftersom det avbildade kuvertet, adresserat till Frans Hedberg, har fått en utbärningsstämpel Stockholm 7. Tur. Det kan också nämnas att denna dag var en onsdag.



Fotovykort från Strindbergs begravning den 19 maj 1912 (Axel Malmström, Stockholm)